

LÊ SĨ GIÁO (Chủ biên)
HOÀNG LƯƠNG - LÂM BÁ NAM - LÊ NGỌC THẮNG

DÂN TỘC HỌC

ĐẠI CƯƠNG

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

LÊ SĨ GIÁO (Chủ biên)

HOÀNG LƯƠNG - LÂM BÁ NAM - LÊ NGỌC THẮNG

DÂN TỘC HỌC ĐẠI CƯƠNG

(Tái bản lần thứ mười tám)

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

LỜI GIỚI THIỆU

Cuốn sách Dân tộc học đại cương do tập thể các tác giả là PGS. TS. giảng dạy bộ môn Dân tộc học của khoa Lịch sử, Trường đại học Khoa học xã hội và nhân văn thuộc Đại học Quốc gia Hà Nội biên soạn.

Các tác giả đã trình bày đầy đủ những nội dung cơ bản của bộ môn Dân tộc học từ đối tượng, nhiệm vụ, lịch sử hình thành đến các tiêu chí để xác định tộc người và các loại hình cộng đồng người, từ các vấn đề chung của xã hội nguyên thủy, các hình thái tôn giáo sơ khai đến một số vấn đề cụ thể của Việt Nam.

Tuy nhiên do điều kiện thời gian, các tác giả chưa thể đi sâu vào các ngành khoa học kế cận và các đặc trưng của văn hóa tộc người.

Cuốn Dân tộc học đại cương sẽ được dùng để giảng dạy trong các trường đại học thuộc các ngành khoa học xã hội và nhân văn, nên ngoài những kiến thức cơ bản đã được xác định, còn có một số vấn đề còn đang được bàn luận, nhưng các tác giả vẫn mạnh dạn trình bày trong cuốn sách với mong muốn được gọi mở để người đọc tiếp tục nghiên cứu, suy nghĩ. NXB Giáo dục rất mong các bạn đọc góp ý, để lần xuất bản sau cuốn sách được hoàn chỉnh hơn.

Nhân cuốn sách được ra mắt bạn đọc, NXB Giáo dục xin chân thành cảm ơn PGS. TS. Khổng Diễn - Viện trưởng Viện Dân tộc học đã đọc duyệt và góp cho nhiều ý kiến quý báu.

NXB Giáo dục

LỜI NÓI ĐẦU

Dân tộc học là một ngành của khoa học nhân văn, chuyên nghiên cứu về các tộc người. Đối với thế giới, Dân tộc học trở thành khoa học độc lập từ giữa thế kỉ thứ XIX ; còn ở Việt Nam môn học này được giảng dạy trong một số trường đại học, trước tiên là Đại học Tổng hợp Hà Nội, từ năm 1960.

Trong những năm gần đây, Dân tộc học được đưa vào giảng dạy ở nhiều loại hình trường lớp, cả các trường đại học quân sự, văn hóa và các trường cán bộ dân sự. Vì vậy, các cán bộ giảng dạy của Bộ môn Dân tộc học, khoa Lịch sử, Trường đại học Khoa học xã hội và nhân văn thuộc Đại học Quốc gia Hà Nội đã biên soạn cuốn Dân tộc học đại cương.

Bài thứ nhất : Những vấn đề chung, PGS.TS. Lê Sĩ Giáo.

Bài thứ hai : Các chủng tộc và mối quan hệ với dân tộc, TS. Lâm Bá Nam.

Bài thứ ba : Các ngữ hệ trên thế giới, TS. Hoàng Lương.

Bài thứ tư : Các tiêu chí và các loại hình cộng đồng tộc người, PGS.TS. Lê Sĩ Giáo.

Bài thứ năm : Một số vấn đề cơ bản của xã hội nguyên thủy, TS. Lê Ngọc Thăng.

Bài thứ sáu : Các hình thái tôn giáo sơ khai, PGS.TS. Lê Sĩ Giáo.

PGS.TS. Lê Sĩ Giáo là người xây dựng đề cương cuốn sách và đọc lại bản thảo lần cuối cùng.

Nhân dịp sách được xuất bản, chúng tôi xin chân thành cảm ơn sự giúp đỡ tận tình của nhiều giáo sư, cán bộ giảng dạy, các nhà nghiên cứu và đặc biệt là của Nhà xuất bản Giáo dục. Nếu tập sách còn có sự khiếm khuyết, rất mong bạn đọc lượng thứ và góp ý kiến cho chúng tôi.

Hà Nội, Quốc khánh lần thứ 50.

Các tác giả

LỜI NÓI ĐẦU

NHÂN TÁI BẢN CUỐN SÁCH LẦN THỨ HAI

Cuốn Dân tộc học đại cương "được dùng để giảng dạy trong các trường đại học thuộc các ngành khoa học xã hội và nhân văn" (lời Nhà xuất bản Giáo dục) được in lần đầu tiên vào năm 1995. Trong lần tái bản thứ nhất, năm 1997, chúng tôi chưa có điều kiện sửa chữa, bổ sung. Trong lần tái bản này, với thực tế mấy năm giảng dạy theo các nội dung của giáo trình và tiếp thu các ý kiến đóng góp của các nhà khoa học trong và ngoài trường, các cán bộ làm công tác giảng dạy và nghiên cứu dân tộc học nói chung, các bạn sinh viên, chúng tôi có sửa chữa và biên tập lại một số bài cho phù hợp với việc giảng dạy và học tập của sinh viên.

Bài thứ nhất, Những vấn đề chung, trước đây không chia thành các chương mục nhỏ thì lần này được chia chương mục một cách chi tiết và sửa chữa, bổ sung nhiều chỗ.

Bài thứ hai, trước đây có tiêu đề là *Các chủng tộc và mối quan hệ với dân tộc*, thì nay sửa lại là *Các chủng tộc trên thế giới*, cùng với việc sửa chữa một số sai sót và bổ sung thêm một số tư liệu mới

Còn lại, các bài *thứ ba, thứ tư, thứ năm, thứ sáu* có sửa chữa những chỗ in sai và một số tiểu tiết. Việc phân công biên soạn các bài không có gì thay đổi so với lần xuất bản đầu tiên.

Từ khi cuốn sách được công bố đến nay, các tác giả đã nhận được sự động viên, khích lệ của nhiều nhà khoa học, các cán bộ nghiên cứu, những người hoạt động trong các lĩnh vực công tác có liên quan đến yêu cầu phải sử dụng kiến thức dân tộc học. Đặc biệt, chúng tôi rất vui mừng là đã được các bạn sinh viên đón nhận và đánh giá đây là một cuốn giáo trình rõ ràng, lí thú, dễ học. Chúng tôi xin được bày tỏ lòng biết ơn chân

thành đến tất cả những ai quan tâm đến cuốn sách và mong tiếp tục nhận được các ý kiến đóng góp.

Nhân lần tái bản thứ hai này, một lần nữa, chúng tôi xin cảm ơn Nhà xuất bản Giáo dục đã động viên, khích lệ các tác giả không chỉ có trong quá trình chuẩn bị bản thảo mà trong cả những lần sách chuẩn bị được tái bản.

Hà Nội, tháng Mạnh Xuân năm Mậu Dần 1998
CÁC TÁC GIẢ

Bài thứ nhất

NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG

I - ĐỐI TƯỢNG VÀ NHIỆM VỤ CỦA DÂN TỘC HỌC

1. Đối tượng

Dân tộc học là một khoa học chuyên nghiên cứu về các tộc người. Đối tượng của dân tộc học là các dân tộc (tộc dân, nhân dân) trên thế giới. Tất nhiên, quan niệm về đối tượng nghiên cứu của dân tộc học không phải trước kia đã được chuẩn định ngay như vậy.

Trong quá khứ một số nhà khoa học cho rằng con người là đối tượng của dân tộc học, một số khác thì lại cho là văn hóa hoặc xã hội. Có một thời phổ biến quan điểm cho rằng đối tượng của dân tộc học là các dân tộc (peoples) nhưng về cơ bản chỉ chú ý đến các dân tộc không có chữ viết còn ở trong các thang bậc sớm của sự phát triển kinh tế - xã hội. Sự phổ biến quan niệm như vậy là thường có quan hệ với quá trình hình thành khoa học này gắn liền với thời kì hưng thịnh của chủ nghĩa thực dân châu Âu tư sản. Dân tộc học thoát đầu có lợi thế nhằm vào việc nghiên cứu các dân tộc thuộc các lãnh thổ ngoài châu Âu, chủ yếu là các dân tộc chậm phát triển. Trong cách hiểu như vậy dân tộc học có vẻ như là mâu thuẫn với sử học - được coi là khoa học nghiên cứu về các dân tộc "có lịch sử" trên cơ sở của các tài liệu chữ viết. Trong khi đó dân tộc học giữ vai trò là khoa học về các dân tộc "không có lịch sử". Sự thiếu căn cứ của việc phân chia các dân tộc thành "có lịch sử" và "không có lịch sử" đã có từ lâu. Tuy nhiên,

những quan niệm đại loại như vậy giờ đây đã trở nên lỗi thời. Sự thừa nhận rộng rãi trong các nhà chuyên môn về *đối tượng của dân tộc học là tất cả các dân tộc, dù ở thang bậc phát triển thấp hay cao, thiểu số hay đa số, đã tồn tại trong quá khứ hay là đang tồn tại hiện nay.*

Cũng như đại bộ phận tên gọi của các ngành khoa học, thuật ngữ "Dân tộc học" - Ethnography, Ethnology là từ phái sinh của các yếu tố Hy Lạp cổ, gồm "ethnos", chuyển nghĩa tương đương là dân tộc (tộc người) và "graphein" có nghĩa là viết, là miêu tả. Tuy nhiên, ngày nay thuật ngữ dân tộc học được dùng phổ biến ở các nước phương Tây là Nhân học xã hội (Social Anthropology) hay Nhân học văn hóa (Cultural Anthropology). Ở đây, từ dân tộc trong tiếng Việt và các ngôn ngữ hiện đại khác hàm chứa nhiều ý nghĩa.

Dù vậy, *khái niệm dân tộc thực chất phải được hiểu là tộc người (ethnic). Tộc người là hình thái đặc biệt của một tập đoàn xã hội xuất hiện không phải là do ý nguyện của con người mà là trong kết quả của quá trình tự nhiên - lịch sử.* Điểm đặc trưng của các tộc người là ở chỗ nó có tính bền vững và giống như là những quy tắc, các tộc người tồn tại hàng nghìn, hàng nghìn năm. Mỗi tộc người có sự thống nhất bên trong xác định, cả những nét đặc thù để phân định nó với các tộc người khác. Ý thức tự giác của những con người hợp thành tộc người riêng biệt đóng vai trò quan trọng cả trong sự đồng nhất lẫn tương, cả trong sự dị biệt với các cộng đồng tương tự khác trong hình thái phản đề của sự phân định "chúng ta" và "họ". Theo đó, điều mà nhiều nhà khoa học chủ trương là đồng nhất bản chất của tộc người với ý thức tự giác là không chuẩn xác. Đằng sau ý thức tự giác như vậy còn có các giá trị tồn tại khách quan một cách hiện thực trong các tộc người của những con người thuộc.

2. Nhiệm vụ

Mỗi tộc người đều có các đặc điểm chung và các đặc trưng riêng biệt được biểu thị trong các dạng thức khác nhau về nếp